

פרשת וארא – מסירות נפש עבור כלל ישראל

1. פסחים נג, ב: עוד זו דרש תודוס איש רומי: מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש?

רש"י: מה ראו - שלא דרשו "וחי בהן" ולא שימות בהן?

תוס' : מה ראו חנניה מישאל ועזריה - פ"ה מה ראו שלא דרשו וחי בהם ולא שימות בהן. וקשה, דהא בפרהסיא הוה, ומסקינן בסנהדרין (עד, א) דלכולי עלמא בפרהסיא חייב למסור עצמו אפילו אמצוה קלה? ! ומפרש ר"ת דצלם זה שעשה נבוכדנצר לאו עבודה זרה הוה אלא אינדרטא שעשה לכבוד עצמו ... ומיהו לשון פלחו לא אתי שפיר ... ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו שהרי קודם המעשה היו יכולים לברוח ...

רבי דוד בר ראובן בנפיד, תלמיד הרמב"ן: הם דקדקו בדבר וראו שהיה עושה לכבוד עצמו ולמעט כבוד שמים, מסרו עצמן לכבשן האש מקל וחומר מצפרדעים, שכל שיש בו ענין קדושת השם ראוי למסור את נפשו עליו.

נימוקי יוסף (עמ"ס סנהדרין, פרק שמיני, דף יח ע"א מדפי הרי"ף): אם הוא אדם גדול וחסידי, ירא שמים, ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה כדי שיראו העם וילמדו ליראה את השם ... והיינו דאמרינן 'מה ראו ... שהפילו את עצמן לכבשן האש', פירוש ולא השתחוו לצלם, שהרי לאו עבודה זרה היתה אלא אנדרטי של מלכים לכבוד בעלמא? אלא מתוך שהיו רובן טועין וסבורים שהיתה ע"ז, היה קדוש השם במה שעשאו ... מפני שהיתה השעה צריכה לכך.

2. המשך הגמרא: נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים: ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו "וְשָׂרְיָן הַיָּאֵר צְפַרְדְּעִים) וְעָלוּ וַבְּאֵר בְּבִיתָךְ (וּבְכַדָּר מְשַׁכְּבָךְ וְעַל מִטְתְּךָ וּבְבֵיתְךָ וּבְעֵמֶקְךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ)" (שמות ז, כח) - אימתי משארות מצויות אצל תנור? הוי אומר בשעה שהתנור חם! אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה.

מדרש תהלים, מזמור כח: ... ומנין דרשו חנניה מישאל ועזריה להשלים עצמן על קדושת השם? מן הצפרדעים! מה כתיב בהן "וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ", ואימתי משארת מצויה אצל תנור? בשעה שהתנור חם! מלמד שהיו משלימות עצמן לתוך התנור לקדש שמו של הקב"ה. ומה פרע להם? שכל הצפרדעים מתו, ואותם שירדו לתנור לא מתו, מפני שמסרו עצמן לשריפה כדי לקיים גזירתו של הקב"ה. אמר תודוס איש רומי: מכאן אמרו, מה אם הצפרדעים שאין להם זכות אבות ולא ברית, על ידי שנתנו עצמן ומסרו נפשן על קדושת השם לא מתו; אנו על אחת כמה וכמה, שאנו בני אברהם יצחק ויעקב ויש לנו זכות אבות, ונצטוינו על קדושת השם, על אחת כמה וכמה.

3. פרופ' אהרון קציר הי"ד, בכור המהפכה המדעית, עמ' 86: כשמחנות נמלים לבנות נתקלים במסעותיהם במכשולי אש, מטילות עצמן רבבות נמלים אל תוך הלהבות ומכבות אותן בגופן כדי לפרוץ דרך למחנה כולו. אולם התנהגות זו אינה בגדר מעשה גבורה עליון של אידיאליסט, אלא תגובה אוטומטית של מכונה קטנה, אשר פעולותיה נקבעות על ידי גורמי התורשה. כולנו נסכים, שאין ליחס לה לנמלה תכונות מוסריות, מאחר שאין היא יכולה להחליט על פעולתה בדרך של בחירה חופשית ושיפוט עצמי.

4. שמות ו, ב: וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה.

שמות רבה ו, א: כבר הודיע הקב"ה למשה שלא יניח אותם פרעה לילך, שנאמר "וְאֲנִי יִדְעֶתִי כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהֵלֵךְ" (שמות ג, יט), "וְאֲנִי אֶחְזַק אֶת לְבֹ (וְלֹא יִשְׁלַח אֶת הָעַם" - שם ד, כא), ומשה לא שמר את הדבר הזה אלא בא להתחכם על גזירתו של הקב"ה והתחיל אומר: "ה' לָמָּה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה" (שם ה, כב), התחיל לדון לפניו, ועל זה נאמר שאותה חכמה ודעת של משה - של הוללות וסכלות היו, כי מה האדם שיבא אחרי המלך, וכי מה היה לו להרהר אחר מדותיו של הקב"ה את אשר כבר עשוהו מה שכבר גילה לו שהוא עתיד לחזק את לבו בעבור לעשות לו דין תחת אשר העבדים בעבודה קשה, ועל דבר זה ביקשה מידת הדין לפגוע במשה, הדא הוא דכתיב "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה". ולפי שנסתכל הקדוש ברוך הוא שבשביל צער ישראל דיבר כן - חזר ונהג עמו במדת רחמים, הדא הוא דכתיב "וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה".

5. שמות ג, ג-ד: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הַמַּרְאֶה הַזֶּה הַזֶּה מוֹדִיעַ לֹא יִבְעַר הַסֵּנֶה: וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לְרֵאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הַזֶּה.

שמות רבה ב, ו: מהו "כִּי סָר לְרֵאוֹת"? אמר הקב"ה: סר וזעף הוא זה לראות בצערן של ישראל במצרים, לפיכך ראוי הוא להיות רועה עליהן, מיד "וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה".

6. שמות לב, לב: וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא זַמְתְּךָ וְאִם אֵין מוֹזִינִי נָא מִסַּפְרְךָ אֲשֶׁר כְּתַבְתָּ.

זוהר חלק א, טו, א: אמר רבי חייא סבא: לא אשכחנא רעיא דמסר נפשיה על עאניה כמשה דאמר "וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתְךָ נָא אֵין מְחַנְיָנִי נָא מִסַּפְרְךָ אֲשֶׁר כְּתַבְתָּ". מאי "מְחַנְיָנִי נָא"? מן עלמא דין ומן עלמא דאתי.

7. במדבר יא, טו: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֶסְפֶּה לִּי שְׂבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִרְעֶתָ כִּי הֵם וְאֲנִי הָעָם וְשִׁטְרֵי וְלִקְוֹתָ אִתָּם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ.

רש"י: אותם שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם ... עתה יתמנו בגדולתם כדרך שנצטערו בצרתן.

תנחומא, בהעלותך, יג: ... היו מכין הנוגשים את השוטרים, שנאמר "וַיִּכּוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׂמוּ עֲלֵהֶם (נִגְשֵׁי פְרָעֹה" - שמות ה, יד), והיו השוטרים מוכים על שאר העם ולא היו מוסרין אותן ביד הנוגשים, והיו אומרים: מוטב לנו ללקות ואל יכשלו שאר העם. לפיכך כשאמר הקב"ה למשה "אֶסְפֶּה לִּי שְׂבָעִים אִישׁ", אמר

משה לפני הקב"ה: רבוני, איני יודע מי ראוי ומי אינו ראוי? אמר לו: "אֲשֶׁר יִדְעָהּ פִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵיו", אותן הזקנים והשוטרים שמסרו עצמן ללקות עליהם במצרים במתכונת הלבנים - הם יבאו ויטלו בגדולה הזו. לפיכך הוא אומר "אֲשֶׁר יִדְעָהּ פִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵיו". ולפי שמסרו עצמן ללקות על הצבור - לפיכך "וַיִּנְשְׂאוּ אֶתְךָ בְּמִשָּׁא הָעָם", ללמדך שהשוון הקב"ה למשה. מכאן את למד שכל מי שמוסר עצמו על ישראל - זוכה לכבוד ולגדולה ולרוח הקדש.

8. אורות, עמ' קי: ... הוכרח להשבר אותו המצב הנשגב של האומה ... אז מצאה ההשפעה האלהית האישיית, הפרטיית, מקלט לה באומה ובארץ. כל אותה הפרטיות, המעשית - של שמירת תורה ומצוות ודקדוקיהן הפרטיים, והעיונית - של הדעות והאמונות על-דבר "צרור חיי-הנצח" האישיים הפרטיים ו"קבלת הפרס" של היחידים, אשר מקודם נתגלתה ונתקיימה בחיים מתוך הופעת האידיאה האלהית, בתור נשמת האומה הכללית וכלולה היתה באוצרה העליון ולא היתה נכרת ובולטת כלל בפני אורה הכללי הגדול של זו - האידיאה האלהית הישראלית - כנר לפני אבוקה וכשרגא בטיהרא, - היא החלה עתה, בסלוקן של האור הכללי הגדול בימי הבית השני, להקבע ולהתבלט באפיה הפרטי המיוחד. אז באה תחת האידיאה האלהית בעצם רוממותה, ועל ידי גניזתה של זו, - תולדתה האידיאה הדתית, במלא צביונה והרחבתה ... המוסר האישי הפרטי, הדאגה לחיי הנצח האישיים הפרטיים, הדיוק הפרטי של כל מעשה בודד המקושר ברוח הכללי, התבססו יפה על פי ההופעה האלהית המוקטנת המיוחדת לצד הפרטיות - האידיאה הדתית ...

האידיאה האלהית, בתור נשמת האומה, הולכת מן הכלל אל הפרט במהלך של אור ישר. יסוד התגלות פעלה הוא יסוד הכלל, ומעשרה של האורה האלהית הרכה הזורמת בקרב הכלל, המלכבת וזוהרת בגלוי ובבליטה רבה ברשומה הרוחני של האורגניות המלאה המיוחדת שלו, מתמלא הפרט, - שהוא מחובר אל הכלל ושהוא חלק מחלקיו - מלוי שלם וגמור. על במת-עב דורכת האומה הכללית הזאת, ואינה זקוקה לדבר על דבר קבלת פרס של היחידים הפרטים שלה, שיסוד חייהם הוא שלם רק לפי אותה המדה שהם חשים את התמלאותם כולם בחיי הכלל. הדבר הגדול הכללי של "והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם", שנותן עז ועצמה בתוך כל נשמה יותר מכל מה ששום אמת קנויה בדרכי הגיון תוכל לתן, הוא יסוד הכל...

9. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק יט: אָמַנְם וַדַּאי שְׁמֵי שְׁמִתְכֹּנֵן בְּעִבּוּדְתוֹ לְטֹהַר נַפְשׁוֹ לְפָנָי בּוֹרְאוֹ, לְמַעַן תִּזְכָּה לְשִׁבְתָּ אֶת פְּנֵי כָּלֵל הַיְשָׁרִים וְהַחֲסִידִים, לְחֻזוֹת בְּנַעַם ה' וּלְבַקֵּר בְּהִיכְלוֹ וּלְקַבֵּל הַגְּמוּלָה אֲשֶׁר בְּעוֹלָם הַבָּא, לֹא נוֹכַל לומר שְׁתִּהְיֶה בְּנֵנָה זוֹ רְעָה, אֲכֵן לֹא נוֹכַל לומר גַּם כֵּן שְׁתִּהְיֶה הַיּוֹתֵר טוֹבָה, כִּי עַד שֶׁהָאָדָם מִתְכַּנֵּן לְטוֹבַת עַצְמוֹ סוּף סוּף עִבּוּדְתוֹ לְצַרְךָ עֲצָמוֹ.

אֵךְ הַכּוֹנֵן הָאֱמִתִּית הַמְצוּיָה בְּחִסְדִּים אֲשֶׁר טָרְחוּ וְהִשְׁתַּדְּלוּ לְהַשִּׁיגָהּ, הוּא שִׁיְהִיָּה הָאָדָם עוֹבֵד רַק לְמַעַן אֲשֶׁר כְּבוֹדוֹ שֶׁל הָאֱדוֹן בְּרוּךְ הוּא יִגְדַל וְיִרְבֶּה, וְזֶה יְהִי אַחַר שֶׁהִתְגַּבַּר בְּאֵהָבָה אֵלָיו יִתְבַּרַךְ וְיִהְיֶה חוֹמֵד וּמִתְאַוֶּה אֶל הַגְּדֻלַּת כְּבוֹדוֹ וּמְצַטְעֵר עַל כָּל שִׁימְעֵט מִמֶּנּוּ, כִּי אִזְ עֵבֵד עִבּוּדְתוֹ לְתַכְלִית זֶה - שֶׁלְפָחוֹת מִצְדוֹ יְהִיָּה כְּבוֹדוֹ יִתְבַּרַךְ מִתְגַּדֵּל, וְיִתְאַוֶּה שֶׁכָּל שְׂאֵר בְּנֵי הָאָדָם יְהִי כְמוֹ כֵּן, וְיִצְטַעַר וְיִתְאַנַּח עַל מַה שֶׁמְמַעֲטִים שְׂאֵר בְּנֵי הָאָדָם, וְכָל שֶׁכֵּן עַל מַה שֶׁמְמַעֲטֵה הוּא עַצְמוֹ, בְּשׂוֹגֵג אוֹ בְּאִנּוּס אוֹ בְּחֻלְשַׁת הַטֶּבַע, אֲשֶׁר קָשָׁה לוֹ לְשַׁמֵּר מִן הַחֲטָאִים כָּכָל עֵת, כְּעִנְיַן הַפְּתוּב (קהלת ז), "כִּי אָדָם אֵין צְדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחְטָא".

וְדָבָר זֶה בְּאֵרוֹהוּ בְּתֵנָא דְבֵי אֱלֹהֵי זְכוּר לְטוֹב (רבה פרק ד), אָמְרוּ, "כָּל חֲכָם מִיִּשְׂרָאֵל שִׁישׁ בּוֹ דְבַר תּוֹרָה לְאָמְתוֹ וּמִתְאַנֵּחַ עַל כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְעַל כְּבוֹדוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵיו, וּמִתְאַוֶּה וּמְצַר לְכְבוֹד יְרוּשָׁלַיִם, וְלְכְבוֹד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלִישׁוּעָה שֶׁתִּצְמַח בְּקִרְבּוֹ, וּלְכֻנוּס גְּלִיּוֹת, זֹכֶה לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּדַבְרֵיו" וכו'. נִמְצְאָתָ לָמַד, שְׂזֵאת הִיא הַפְּנִיָּה הַמְעֻלָּה, שֶׁהִיא רְחוּקָה לְגַמְרֵי מִכָּל הַנְּאֻט עַצְמוֹ, וְאֵינָה אֵלָּא לְכְבוֹדוֹ שֶׁל מְקוֹם וְלִקְדוּשׁ שְׁמוֹ יִתְבַּרַךְ הַמִּתְקַדֵּשׁ בְּבְרִיּוּתוֹ שֶׁעוֹשִׂים רְצוֹנוֹ. וְעַל זֶה אָמְרוּ (זוהר משפטים), "אֵיזְהוּ חֲסִיד? - הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ" ... נִמְצְאָתָ לָמַד שֶׁשְׁנֵי דְבָרִים יֵשׁ כְּעִנְיַן זֶה, אֶחָד - הַכּוֹנֵן כָּל מְצוּנָה בְּכָל מְצוּנָה וְעִבּוּדָה שֶׁתִּהְיֶה לְעֵלְיוֹ כְּבוֹדוֹ שֶׁל מְקוֹם בְּמַה שְׁבְרִיּוּתוֹ עוֹשִׂים נַחַת רִיחַ לְפָנָיו. וְעוֹד - הַצַּעַר וְהַבְּקָשָׁה עַל עֵלְיוֹ הַכְּבוֹד הַזֶּה שִׁיעֲשֶׂה בְשִׁלְמוֹת בְּעֵלְיוֹ כְּבוֹדוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשִׁלְחָתָם.

וְאָמַנְם עוֹד עָקַר שְׁנֵי יֵשׁ בְּכּוֹנֵת הַחֲסִידוּת, וְהוּא, טוֹבַת הַדוֹר. שֶׁהִנֵּה רָאוּי לְכָל חֲסִיד שִׁיְתְּכַנֵּן בְּמַעֲשָׂיו לְטוֹבַת דוֹרוֹ כְּלוּ, לְזִכּוֹת אוֹתָם וְלַהֲגִן עֲלֵיהֶם ... וְתִרְאֶה שֶׁזֶהוּ רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם שִׁיְהִי חֲסִידֵי יִשְׂרָאֵל מְזֻכָּרִים וּמְכֻפָּרִים עַל כָּל שְׂאֵר הַמְדַרְגּוֹת שְׂבָהֶם, וְהוּא מַה שֶׁאָמְרוּ ז"ל בְּלוּלָב וּמִינֵיו (ויקרא רבה), "יְבֹאוּ אֵלָּה וּיְכַפְּרוּ עַל אֱלֹהֵי", שְׂאֵין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲפֵץ בְּאֲבָדֵן הַרְשָׁעִים, אֵלָּא מְצוּה מְטַלַּת עַל הַחֲסִידִים לְהִשְׁתַּדֵּל לְזִכּוֹתָם לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, וְזֶה צְרִיךְ שִׁיעֲשֶׂה בְּכּוֹנֵת עִבּוּדְתוֹ וְגַם בְּתַפְלָתוֹ בְּפִעֵל, דְּהֵינּוּ, שִׁיְתַפְּלַל עַל דוֹרוֹ לְכַפֵּר עַל מִי שֶׁצְרִיךְ כְּפָרָה וְלִהְיוֹת בְּתִשׁוּבָה מִי שֶׁצְרִיךְ לָהּ וְלִלְמַד סִגְוִרְיָא עַל הַדוֹר כְּלוּ ... כִּי אֵין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹהֵב אֵלָּא לְמִי שֶׁאוֹהֵב אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכָל מַה שֶׁאָדָם מְגַדִּיל אֶתְבָּתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, גַּם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְגַדִּיל עֲלָיו, וְאֵלָּה הֵם הַרוֹעִים הָאֱמִתִּיִּים שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲפֵץ בָּהֶם הַרְבֵּה, שֶׁמוֹסְרִים עֲצָמָם עַל צֵאֲנוּ וְדוֹרְשִׁים וּמְשַׁתְּדִלִּים עַל שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם בְּכָל הַדְּרָכִים. וְעוֹמְדִים תָּמִיד בְּפִרְץ לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם לְבִטֵּל הַגְּזוּרוֹת הַקְּשׁוֹת, וְלַפְתּוֹחַ עֲלֵיהֶם שֶׁעָרֵי הַבְּרָכָה. הֵא לְמָה זֶה דוּמָה? לְאֵב שֶׁאֵינוֹ אוֹהֵב שׁוֹם אָדָם יוֹתֵר מִמִּי שֶׁהוּא רוֹאֶה שֶׁאוֹהֵב אֶת בְּנָיו אֶתְבָּה נְאֻמָּתָ, וְהוּא דָּבָר שֶׁהַטֶּבַע יַעֲדֵד עֲלָיו. וְהוּא עִנְיַן כְּהֵן גְּדוֹל שֶׁאָמְרוּ עֲלָיו (מכות יא), "שִׁיְהִיָּה לָהֶם לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל דוֹכָם וְלֹא בְקִשׁוֹ", וְכֵן אָמְרוּ (שם), "הֵהוּא גְבַרָא דְאֶכְלִיָּה אֲרִיָא בְּרַחוּק תְּלַתָּא פְּרָסִי דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְלֹא אֲשַׁתְּעִי אֱלִיָּהוּ בְּהַדָּה תְּלַתָּא יוֹמֵי". הֵרִי לָךְ הַחֻבָּה הַמְטַלַּת עַל הַחֲסִידִים לְבַקֵּשׁ וְלִהְשַׁתְּדֵל עַל בְּנֵי דוֹכָם:

10. מתוך התורה הגואלת, חלק א, עמ' נז: נתמלא בכל עצמותינו בתודעת תפקידנו ואחריותנו ... למילוי שליחותנו הגדולה לכלל ישראל.